

Mr. sc. Petar Bačić, asistent
Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

**Mirjan Damaška: LICA PRAVOSUĐA I DRŽAVNA VLAST
- Usporedni prikaz pravosudnih sustava, Nakladni zavod
“Globus”, Zagreb, 2008., str. 277.**

Na valu intenzivnog globalnog interesa za problematiku sudbene vlasti, suce i pravosuđe općenito - što se doista može pripisati različitim razlozima, posebno u nacionalnim okvirima - konačno se je i u hrvatskom prijevodu pojavila knjiga profesora **Mirjana Damaške** “*Lica pravosuđa i državna vlast - usporedni prikaz pravosudnih sustava*”, koju je autor u produkciji prestižnog američkog Sveučilišta Yale objavio još daleke 1986. godine. Knjiga profesora M. Damaške, koji je inače sveučilišnu karijeru započeo šezdesetih godina 20. stoljeća na Pravnom fakultetu u Zagrebu te je zatim početkom sedamdesetih nastavio u SAD (University of Pennsylvania, a od 1976. Yale University), već se dugo smatra važnim doprinosom proučavanju komparativnih pravosudnih sustava. Pod originalnim naslovom “*Two Faces of Justice*”, djelo je već prema ocjenama prvih komentatora predstavljalo doprinos koji je otvarao “novu” perspektivu, odnosno predstavljalo je “neutralni” komparativni instrument u području kojim su dugi niz godina dominirali pomalo zastarjeli kalupi adversijarnog/inkvizitorskog pravnog arsenala. Ujedinjujući najbolju tradiciju komparativne povijesne znanosti s rigoroznim sociološkim analizama suvremenog pravosuđa, prof. Damaška je tim djelom znatno pridonio procesu umanjivanja značaja nespretnog tradicionalnog pristupa izučavanju pravnih struktura i procedura. Naravno, budući da su u vrijeme prvog objavljivanja (1986. godine) socijalističke države još uvijek bile aktivne, knjiga je reflektirala i alternativne, odnosno marksističke pokušaje objašnjavanja razlika u procedurama, koje je autor smatrao podjednako iluzornima i shematiziranima. Umjesto svih alternativa, autor je zastupao i naglašavao važnost struktura sudskog autoriteta. Taj pečat nije izbljedio ni u posljednjem, hrvatskom prijevodu ove sada već znamenite knjige.

Knjiga ima šest dijelova koji su označeni rimskim brojevima (I.-VI.). Nakon predgovora hrvatskom izdanju koji je napisala **K. Turković** (str. XI.-XIV.) i autorove zahvale (str. XV.), slijedi **Uvod** (str. 1.-16.) u kojem autor definira temeljne pojmove. Tako se u uvodu govori o adversarnim i inkvizitorskim sustavima (str. 3.-7.), općenito o pravosuđu i društveno-ekonomskom uređenju države (str. 7.-8.), te o postupcima i oblicima državne vlasti (str. 9.-16.). U prvom dijelu pod naslovom **Organizacija državne vlasti: hijerarhijski i paritetni model** (str. 17.-49.) pisac raspravlja o dva tipa upravne organizacije (str. 17.-18.), hijerarhijskom modelu (str. 19.-24.), paritetnom modelu (str. 25.-29.) te hijerarhijskom i paritetnom modelu u povijesnom kontekstu (str. 30.-49.). Drugi dio pod naslovom **Postupak pred hijerarhijskim i paritetnim pravosudnim aparatima** (str. 50.-60.) tematizira

pitanje postupovnih implikacija hijerarhijskog modela (str. 50.-60.), postupovne implikacije paritetnog modela (str. 60.-69.), usporedivost hijerarhijskog i paritetnog postupka (str. 70.-74.), te odnos prema konvencionalnim kategorijama (str. 70.-74.). U trećem dijelu pod naslovom **Dva tipa države i ciljevi pravosuđa** (str. 75.-101.) autor raspravlja pitanja reaktivne države (str.75.-84.), aktivističke države (str. 81.-92.), te pravosuđa koje karakterizira rješavanje sporova i provođenje državne politike (str. 93.-101.). U četvrtom dijelu knjige pod naslovom **Model postupka za rješavanje sporova** (str. 102.-153.) autor analizira karakteristike pravne regulacije (str. 102.-109.), stranke u sporu - pretpostavke njihovog statusa (str. 110.-114.), nadzor stranaka nad postupkom (str. 115.-141.), idealni položaj donositelja odluke (str. 142.-146.); status odvjetnika (str.147.-151.), te stabilnost odluka (str. 152.-153.). U petom dijelu pod naslovom **Postupak za provođenje državne politike** (str. 154.-189.) autor raspravlja o problemima regulacije (str. 155.-158.), neslužbenih sudionika (str. 159.-160.), službenoj kontroli postupka (str. 161.-175.), zatim razmatra položaj donositelja odluke (str. 176.-180.), status odvjetnika (str. 181.-186.), te preinačivost odluka (str. 187.-190.). U posljednjem šestom dijelu pod naslovom **Vlast i tipovi pravosuđa** (str. 190.-254.) ukazuje na postupak za provedbu državne politike u hijerarhijskom okružju (str. 191.-215.), postupak rješavanja spora u hijerarhijskom okružju (str. 216.-225.), postupak za rješavanje sporova pred paritetnim pravosudnim aparatom (str. 226.-238.), te postupak za provedbu državne politike u paritetnom pravosudnom aparatu (str. 245.-254.). Knjiga još sadrži i pogovor (str. 255.-258.), kazalo imena (str. 259.-264.), kazalo pravne prakse (str. 267.-268.), te stvarno kazalo (str. 269.-277.).

Kao pravnik odgojen na zasadama kontinentalnog prava s dobrim poznavanjem europske, posebno germanske pravne kulture, svoju knjigu o "licima pravosuđa" **M. Damaška** je napisao prvenstveno kao reakciju na američki samodovoljni i u svakom slučaju ograničeni doživljaj prava. Utoliko je u pravu **P. Lewis** - jedan od prvih komentatora njegove knjige - koji zaključuje da je autor bio znatno motiviran "spašavanjem čitatelja engleskog govornog područja od prevelikog parohijalizma glede pravnih oblika" (14 *J.L. & Soc'y* 504, 1987). Uviđajući kratkovidnost američkih pravnikâ glede procedure i jednostranost njihovog interesa u području nagodbi, obrane i odluka o provođenju kaznenog postupka, prof. Damaška uravnoteženim i istovremeno nadahnutim komparativističkom pristupom ističe postojeće sličnosti i razlike između angloameričkih i kontinentalnih pravnih sustava. Duboko poznavanje materije formalnih pravila o sudovima kao temeljnom dijelu državne organizacije omogućuje autoru oblikovanje dva organizacijska modela - jednog koji naziva "hijerarhijski", te drugog pod nazivom "ko-ordinirani" (u hrvatskom prijevodu koristi se izraz *paritetni*) - te isticanje argumenta o tome da prirodu same procedure određuje zapravo priroda institucije koja tu proceduru primjenjuje i koja je obvezuje. Tako hijerarhijska vlast nalikuje piramidi, a koordinirana vlast horizontalnom odnosu sudionika-amatera koji svoj socijalni autoritet crpe izvan sudskog sustava. Izvor svih proceduralnih formi je osnovna distinkcija između različitih odnosa autoriteta.

Dva oblika sudskog autoriteta (hijerarhijski i koordinirani) povezuju se u kompleksnim međusobnim odnosima s dva različita tipa državnog oblika: reaktivnim, odnosno onim koji riješava sukobe (*conflict-solving*), i aktivističkim tj. onim koji implementira mjere (*policy-implementing*). Upravo je ta distinkcija bila veoma utjecajna za analizu suvremenih proceduralnih sudskih formi. Dok hijerarhijsku strukturu označava profesionalizam dužnosnika koji se, koristeći tehničke standarde, nalaze međusobno u hijerarhijskom položaju, koordinirajuću strukturu i odlučivanje označavaju dužnosnici-laici, horizontalne razlike autoriteta, ideje materijalne pravde koje u kombinaciji s neprofesionalnim sudovanjem u odlučivanju naglašavaju diskreciju. Uzdižući se iznad postojećih oblika, prof. Damaška nadilazi standardnu dihotomiju između dominirajućih idealtipskih sustava - kontradiktornog (adversarnog) i inkvizitorskog - povezujući koncepcije državne vlasti s kategorizacijom organizacija pravnog odlučivanja. Cilj takvog povezivanja je bio pokazati u kolikoj mjeri određena posebna koncepcija može opravdati partikularizam skupine proceduralnih oblika.

Knjiga "*Lica pravosuđa i državna vlast - usporedni prikaz pravosudnih sustava*" M. Damaške je kompleksna pravna studija i u formalnom i u materijalnom pogledu. Autorov stil pod utjecajem klasične njemačke pravne i sociološke literature (posebno M. Webera), analitički okvir i zaključci o obilježjima veze između pravosuđa i politike, razlozima koji utječu na oblikovanje sudskog postupka, zahtijeva koncentraciju i odbacivanje svake površnosti pri iščitavanju materije. Jedino takav pristup može dovesti čitatelja do zaključka da je knjiga svojim shemama istinski pridonijela širenju "riznice pojmovnih instrumenata koji omogućuju raščlambu pravosudnih oblika i ustanova" (str. 257.). To se odnosi kako na razinu nacionalne države, tako i na međunarodnu razinu. Naime, danas se posebno naglašava i vrednuje doprinos ove knjige u analizi aktualnog sustava međunarodnog kaznenog pravosuđa. Budući da instrumenti zaštite međunarodnih ljudskih prava ne određuju prirodu strukture pravnog postupka (hoće li se isti oblikovati kao spor između dvije stranke ili službeni postupak, itd.), pokazuje se da autori zaključci znatno doprinose shvaćanju odnosa između ciljeva međunarodnog kaznenog pravosuđa i odgovarajućeg postupka koji bi služio njegovom ostvarenju. Dokazuje se iskoristivost i širenje hibridnih (mješovitih) sudskih postupaka kao kombinacija najboljih odlika čistih i idealnih modela.

Knjiga profesora M. Damaške odavno je postala "suvremeni" klasik i ocijenjena je kao značajan doprinos suvremenom komparativnom pravu. No, činjenica je da ona tek u prijevodu može biti korisna za većinu hrvatskih pravnika i sudaca, odnosno za one među njima koji još nisu odustali od "cjeloživotnog" obrazovanja. Kao poticajno sredstvo komparativno pravne i sociološke analize bivših i postojećih tendencija između države i pravnog sustava, ova knjiga svakako nadilazi formalizam postupovnih pitanja. Zbog toga njen najznačajniji doprinos vidimo upravo u postavljanju i povezivanju niza složenih pitanja države i prava, te u uvjerljivosti autorovih odgovora o bogatstvu i različitosti suštinskih i proceduralnih veza koje između politike i prava postoje.